

Razstava "Non Ego, Sed Deus", ob 130-letnici rojstva škofa Ivana Jožefa Tomažiča (1876–1949)

Uvod

Nadškofijski arhiv Maribor je 5. julija 2006 v dvorcu Betnava pri Mariboru odprl razstavo ob 130. obletnici rojstva lavantinskega škofa Ivana Jožefa Tomažiča z naslovom "*Non ego, sed Deus*" ("Ne jaz, ampak Bog"). Na ogled bo do konca leta. Pobuda za to je bila 130. obletnica rojstva škofa Ivana Jožefa Tomažiča, ki smo jo praznovali v poletnem času. Ker je škof Tomažič širši javnosti še premalo znan, smo izkoristili priložnost, da bi na podlagi virov in dokumentov iz osebne zapuščine in drugih fondov, shranjenih v Nadškofijskem arhivu Mariboru in nadškofijskem ordinariatu, predstavili in vsaj malo osvetlili njegovo podobo. Gradivo je bilo popisano in urejeno v zadnjih letih.

V našem prispevku bomo najprej predstavili koncept razstave, nato pa na kratko predstavili Tomažičev življenjepis, kot ga opisujejo razstavljeni dokumenti in drugi eksponati.

1. Naslov in koncept razstave

Razstava ima naslov "*Non ego, sed Deus*" (Ne jaz, ampak Bog). Te besede si je že mladi Ivan Tomažič izbral za novomašno, potem pa tudi za škofovsko geslo: "*Ker človek sam iz sebe ničesar ne premore in je njegovo delo prazno brez milosti božje in pomoči iz nebes, zato mi bo življenjsko geslo ... rek: Non ego, sed Deus (Ne jaz, ampak Bog)*".¹ Te besede so zaznamovale njegovo življenje in ga spremljale od mladosti do smrti. Po njih se je skušal ravnati v iskanju odgovora na vprašanje, kako pustiti vedno več prostora Bogu in njegovemu delovanju. Prav zato smo jih izbrali kot najprimernejši ključ za predstavitev njegovega življenja.

Razstava je razmeščena tako, da je najprej predstavljeno Tomažičevo življenje po kronološkem zaporedju: tako se seznanimo z življenjsko potjo Ivana Tomažiča pred imenovanjem za škofa. O tem govorijo že naslovi posameznih panojev: V domačem kraju, Otroštvo in verska vzgoja, Gimnazija v Ljubljani, Semenišče v Mariboru, Mašniško posvečenje, Kaplan pri Svetem Juriju ob Ščavnici in v Celju pri Sv. Danijelu, Študij v Innsbrucku, Tajnik in sodelavec škofa Napotnika in Karlina.

Sledi predstavitev škofovanja z imenovanjem za pomožnega škofa leta 1928 in škofa ordinarija leta 1933. Drugi del razstave osvetljuje nekatere značilnosti in dogodke, ki so Ivana Tomažiča zaznamovali kot škofa in upošteva bolj pomenski kriterij ter vsebinske sklope: prizadevanje za pospešitev beatifikacije

škofa Slomška (najprej prvi postulator, potem pa organizator tako imenovanih "Slomškovih dnevo") leta 1936, takrat zelo obiskane verske prireditve), njegovo skrb za vzgojo duhovnikov, razvoj Katoliške akcije, njegovo pastoralno delovanje, njegovo ravnanje med drugo svetovno vojno ter po njej, čas bolezní in smrti.

Na panojih so razstavljeni izvirniki ali skenirani izvirni dokumenti in fotografije iz njegove zapuščine ter drugih fondov našega arhiva. Panoje spremljajo vitrine, ki želijo obiskovalcem približati izvirno arhivsko gradivo, ki ga hrani naš arhiv in je povezano z vsebino posameznih panojev.

V veznem besedilu na panojih so večinoma besede Ivana Tomažiča: odlomki iz njegovih spisov, spominov, uradnih in neuradnih pisem ter dokumentov, ki nam pripovedujejo o njegovem osebnem dožemanju življenja, vere, dogodkov. Želeli smo, da bi viri govorili sami, mi pa bi se umaknili in pustili, da bi se obiskovalec čim bolj sam srečal s škofom Ivanom Jožefom Tomažičem, da bi lahko nekako navezal dialog z njim.

2. Ivan Jožef Tomažič: kratek življenjepis ob razstavi

Prvi del razstave nam na kratko predstavlja Tomažičevo življenje od rojstva do škofovskega posvečenja.

Kot je vidno iz razstavljenega krstnega lista, se je Ivan Tomažič rodil 1. avgusta 1876 v Miklavžu pri Ormožu v takratni mariborski (lavantinski) škofiji. Bil je peti sin staršev Antona Tomažiča in njegove žene Marije, rojene Ozmec. V družini so bili zelo verni, še posebej mama, ki je otrokom posredovala pristne krščanske vrednote. O tem nam Ivan sam pripoveduje v svojih spisih, na primer v razstavljenem Materin vpliv na vzgojo, ki ga je mladi Tomažič pisal leta 1897, ko je razmišljal o vzgoji, ki je bil deležen kot otrok. Po Tomažičevi pripovedi vemo, da so doma živeli "bolj v pomanjkanju, kakor v obilici" in da ni bilo mišljeno, da bi šolo nadaljeval, a po posredovanju dobrotnikov, še posebej kaplana Jožefa Mlaska (1850–1901), je po končani osnovni šoli v Miklavžu lahko obiskoval državno gimnazijo v Ljubljani. Dokončal jo je leta 1895 z odličnim uspehom, kot dokazuje tudi razstavljena diploma. Nekaj dni pred maturu mu je po kratki, a mučni bolezni umrla mama. Po dolgem premišljevanju je isto leto napisal prošnjo za vstop v mariborsko bogoslovje in bil sprejet. Tu je živel in se pripravljaj na duhovniško službo od leta 1895 do leta 1899. Lavantinski knezoškof Mihael Napotnik ga je posvetil v mašnika 5. decembra 1898, ko je bil star 22 let. Bil je kaplan pri Sv. Juriju ob Ščavnici (1899–1901) in v Celju pri Sv. Danijelu, in sicer od leta 1901 do leta 1903. O tem obdobju nam govorijo skenirane strani iz originalnih dnevnikov, ki jih je

¹ NŠAM, Zapuščine škofov – Tomažič I. Jožef, fasc. 13, Tomažičevo premišljevanje *Non ego, sed Deus* I, str. 1.

takrat zvesto in v katere je na primer natančno zapisal ime in priimek vernikov, ki jih je sam obiskal in jim je podelil zakramente, celo s kratkim opisom bolezni ali vzroka kasnejše smrti.

Po pastoralni izkušnji je sledilo obdobje izobraževanja na jezuitski teološki fakulteti v Innsbrucku (1903–1906); 4. aprila 1906 je tam doktoriral iz bogoslovnih ved z disertacijo *"Die Exklusive bei der Papstwahl"*. Ta ni več dosegljiva v originalni obliki, shranjene so le nekatere lastnoročno napisane strani v nemškem in slovenskem jeziku. Med študijem v Innsbrucku mu je umrl tudi oče, kot nam sporoča v dnevniku.

Leta 1905 ga je škof Napotnik imenoval za dvornega kaplana in tajnika. Postal je škofov tesni sodelavec in opravljal številne službe, med drugim je bil imenovan za škofijskega teologa (1906), duhovnega svetnika (1908), kanonika stolnega kapitlja (1915), konzistorialnega svetnika in finančnega prokuratorja naddekanata in vizitatorja mariborskega mestnega naddekanata, predsednika komisije za cenzuro knjig (1916), suplenta cerkvene zgodovine in patrologije na teološkem učilišču (1920), stolnega dekana (1920). Po smrti škofa Napotnika (1922) je bil Tomažič, ko je bil sedež izprazen, škofijski ekonom. Po imenovanju škofa Karlina za ordinarija je postal tudi njegov tesni sodelavec, še posebej zaradi dobrega poznavanja škofije. Od 1924. do 1933. je bil urednik Oglasnika lavantinske škofije. Leta 1925 je bil imenovan za hišnega prelata Svetega očeta, leta 1926 je postal prvi postulador za beatifikacijo škofa Antona Martina Slomška; prav zato je na različne načine poživil molitev in delo za ta namen. Leta 1928 je postal pomožni škof in generalni vikar. Kot je vidno s panojev in vitrine, ki nam poročajo o tem dogodku, se je Tomažič od takrat naprej podpisoval s krstnim imenom Ivan, obenem pa še z birmanskim imenom Jožef v znamenje hvaležnosti dobrotniku iz mladih let, kaplanu Jožefu Mlasku. Na ogled so tudi Tomažičeva škofovska mitra, liturgična obuvala, grb z razlago ter še posebej dragoceni originalni listini z

imenovanji za škofa. Po smrti škofa Karlina leta 1933 je bil namreč Ivan Jožef Tomažič imenovan za lavantinskega knezoškofa in apostolskega administratorja delov krške, sekovske in sombotelske škofije v Jugoslaviji. Želel je biti pravi pastir vseh zaupanih mu vernikov, zato je ob začetku opravljanja službe ordinarija napisal: *"Vsi smo pred Bogom enaki. Vsi brez izjeme smo poklicani, da Boga spoznavamo, ga ljubimo in mu služimo ter se tako zveličamo. Postavljen torej v to, da vodim k zveličanju vse, ki so mi izročeni v duhovno skrb, bi rad vsem postal vse, da bi rešil vse"*.²

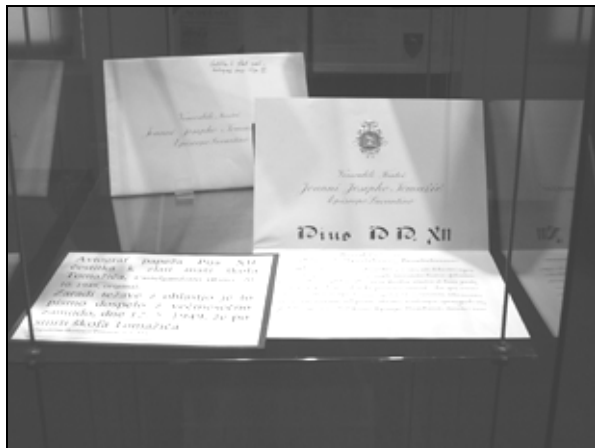
Kot škof se je še naprej zavzemal za beatifikacijo lavantinskega škofa Slomška in leta 1936 priredil tako imenovane "Slomškove dneve", ki sodijo med največje verske prireditve takratnega časa, saj so na njih zbrali 400.000 podpisov Slovencev za pospešitev beatifikacije. Kot je vidno iz razstavljenega gradiva, je bil ob slovesnosti izročitve podpisov med drugimi navzoč tudi dr. Anton Korošec. Tomažič je na različne načine skrbel za duhovne in gmotne potrebe vernikov, saj je tudi sam iz svoje lastne izkušnje dobro vedel, kaj pomeni pomoč dobrotnikov. Iskal je pristen odnos z ljudmi, še posebej ob vizitacijah in birmovanju. Ob takih priložnostih, kot nam kažejo tudi nekateri razstavljeni spisi, se je izkazal kot zelo dober poznavalec škofije; bil je vedno skromen in pozoren na razmere ljudi, saj so bili takrat časi hudi za vse. Zavzemal se je tudi za širjenje Katoliške akcije, pri tem pa se je lahko zanesel tudi na pomoč katehistinj Evharističnega križarstva, ki jih je spoznal, ko je bil leta 1934 na pastoralnem obisku v Nemčiji in na Nizozemskem. Katehistinjam je izročil dvorec Betnavo v brezplačno uporabo, tako da se je, kot je sam pripovedoval, *"iz te hiše razširjala misel za utrditev Kraljestva Kristusovega v smislu Katoliške akcije"*.³ V skrbi za vzgojo in izobraževanje duhovnikov, njegovih tesnih sodelavcev pri oznanjanju evangelija, je zgradil novo bogoslovje (1938–1941), kot nam kažejo številni dokumenti, albumi in fotografije tedanjega časa. Stavbe, zgrajene z darovi vernikov iz vse škofije, zaradi vojne in povojnih dogodkov na žalost nikoli niso uporabljali za to, čemur je bila namenjena. Leta 1940 je Tomažiču uspelo tudi urediti položaj Visoke bogoslovne šole.

Modra odločitev škofa Tomažiča je bila predčasna posvetitev duhovnikov leta 1941. Isti dan, 6. aprila 1941, se je namreč začelo vojno stanje, kot nam priča njegov osebni, lastnoročno napisani dnevnik, ki spada med zanimivejše eksponate. Ti novi duhovniki so lahko nekaj časa nemoteno delovali, ker še niso bili v evidenci gestapa. Okupacija je bila za škofa podobno kot za vse ljudi bridka preizkušnja zaradi številnih

² OLŠ 1933, VI.

³ Škof Tomažič v uvodu knjižice katehistinj *Povsod Boga po Mariji*, Betnava, 15. avgusta 1938.

aretacij duhovnikov in vernikov, še posebej pa zato, ker s svojimi poskusi, da bi posredoval pri okupacijskih oblasteh, ni ničesar dosegel.

V predvojnem času, v prvi dobi okupacije in proti koncu vojne, je nasprotoval vsaki nezakoniti in subverzivni dejavnosti ter političnemu in podobnemu delovanju. Svoje stališče do komunizma – obiskovalec razstave ga lahko sam prebere – je jasno izrazil leta 1940 v okviru tečaja Katoliške akcije v Kranju. Po papeških načelih je obsodil ideologijo, zmoto in sodelovanje z zmoto, hkrati pa je pokazal svojo odprtost za posameznika v iskrenem iskanju resnice.

V povojnem obdobju so ga spremljale številne zdravstvene težave. Junija 1947 ga je zadela srčna kap in priklenila na bolniško posteljo. 5. decembra 1948 je še praznoval zlato mašo. Čestitke, ki mu jih je poslal Sveti oče Pij XII. (razstavljen je original), pa so zaradi težav, ki jih je delala takratna oblast, prišle prepozno. Ko je bilo poskrbljeno za prihodnost škofije – saj je 16. februarja 1949 Sveti sedež na njegovo željo za lavantinskega apostolskega administratorja imenoval pomožnega škofa Maksimilijana Držečnika – je škof Tomažič v soboto, 26. februarja 1949 ob 21.45, previden s tolažili svete vere, mirno zaspal v Gospodu. Poslovil se je z besedami, ki so ga spremljale vse življenje: *"Non ego, sed Deus"* (*"Ne jaz, ampak Bog"*).

3. Zaključek

Ivan Tomažič je živel v izredno razburkanem času: doživel je razpad avstro-ogrske monarhije, dve svetovni vojni, rojstvo Jugoslavije, upravo Prekmurja in slovenskega dela Koroške s strani mariborske škofije, spoznal je in na svoji lastni koži občutil nacizem in komunizem. Kot dobri pastir je v prelomnih časih zgodovine z živo vero in zaupanjem v Boga vodil lavantinsko škofijo in s svojo modro pastirsko službo vplival na versko, kulturno in politično življenje v predhodnici sedanje mariborske metropolije. Razstavljeno gradivo predstavlja prav gotovo samo nekatere kamenčke iz mozaika, ki sestavlja podobo škofa Ivana

Jožefa Tomažiča. Tako si lahko ustvarimo le grobe obrise njegovega lika v pričakovanju, da bodo kmalu sledili drugi poglobljeni prispevki, posvečeni tako zanimivi osebnosti.

Ilaria Montanar
Fotografije: Igor Filipič

Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100. obletnici smrti. Nova Gorica 2006.

Tudi Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (dalje PANG) se je pridružil številnim prireditvam letošnje 100. obletnice smrti pesnika Simona Gregorčiča. V predddverju arhiva je bila tako 22. junija 2006 odprta priložnostna razstava z naslovom "Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100. obletnici smrti". Razstavo je pripravila Ivanka Uršič, za tehnično postavitve pa je poskrbel Dušan Jurca.

Razstavljeni so dokumenti in gradivo, ki se kakorkoli dotikajo Simona Gregorčiča. Izbrani so iz različnih fondov in zbirk PANG: tj. iz osebnih in društvenih fondov, iz fondov krajevnih skupnosti in ljudskih odborov raznih stopenj, zbirk razglednic in knjižnice arhiva. Razstavljeni dokumenti so večinoma nastali po pesnikovi smrti in prikazujejo, kako se je ohranjal spomin na Simona Gregorčiča.

Razstava je razdeljena na šest sklopov. Prvi sklop, "Planinski raj", prikazuje Gregorčičeve portrete, njegov rodovnik, fotografije Vrsnega, rojstne hiše in pesnikovega nagrobnika. Naslednji sklop, "Spomini, zapisi in pesmi o Gregorčiču", že s svojim imenom pove, kaj je v njem predstavljeno. Predstavljeni dokumenti so v rokopisu in tipkopisu, med njimi je tudi prepis Gregorčičevega pisma sorodniku Josipu Baliču. Tretji sklop, "Slovesnosti ob obletnicah rojstva in smrti Simona Gregorčiča", prikazuje dokumente o slavnostih, ki so potekale ob pesnikovih jubilejih v različnih obdobjih preteklega stoletja tako doma kot med izseljenskimi Primorci v Argentini. Zanimiv je zapis o praznovanju v Reziji leta 1944. V sklopu "Postavitve spomenikov, obnova rojstne hiše, portreti in druge spominske upodobitve Simona Gregorčiča" so razstavljeni dokumenti, ki prikazujejo priprave in postavljanje Gregorčičevih spomenikov in spominskih plošč v raznih krajih, odprtje spominske sobe v rojstni hiši in spremembo slednje v muzej. Razstavljene so tudi nekatere razglednice s pesnikonom portretom, njegovimi verzi ali izreki in upodobitvami krajev, ki so povezani z njegovim imenom. Obsežni peti sklop razstavljenih dokumentov, "Pesnikovo ime so nosili", govori o tem, kako se je med ljudmi